

CRÒNICA D'ACTIVITATS

BARCELONA

RESUM DE LA CONFERÈNCIA EL DIA 11 DE GENER A LA SALA D'ACTES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

Els jueus a la Catalunya Medieval I.

David ROMANO: *Els jueus a la Catalunya Medieval, aspectes socials i culturals.*

Les minories a la Catalunya Medieval han estat molt poc estudiades. La primera notícia coneguda de la població jueva a Catalunya és l'existència d'un Judà a Barcelona el 876 i unes referències en "responso". Més tard hi ha notícies a gairebé totes les localitats, calls i cementiris. Podem dividir la història dels jueus medievals catalans en quatre períodes:

- I. Dels orígens al 1213, en què hi ha pocs documents.
- II. Del 1213 al 1283. És l'etapa socio-política més important. Apareixen al servei dels reis en funcions administratives i de finances.
- III. Segle XIV. Comença la davallada. Són substituïts en els càrrecs i en les funcions pels burgesos cristians. El 1391 tenen lloc uns avalots contra els jueus que produeixen un gran trasbals en la població.
- IV. Segle XV. Els avalots del segle anterior provoquen l'aparició dels conversos.
- V. Segle XV. Expulsió pels reis catòlics.

Punts característics en comparació amb els cristians

1r. Igualtat des d'un punt de vista racial. Els cementiris donen restes antropològiques iguals. (La Universitat de Barcelona ha fet un estudi antropològic de les restes humanes del de Barcelona.)

2n. Havien de dur sobre la roba una rodona groga o vermella com a senyal. Els homes la duïen sobre el pit i les dones, al front.

3r. La legislació és matisada. La legislació civil és molt variada segons la localitat, però un punt comú és que no podien tenir càrrecs públics. Per resoldre el cas, no els donaven el títol del càrrec, però sí la feina.

La legislació canònica és tota igual. No podien ésser metges de cristians (però Cresques Abnarrabí va operar de cataractes Joan II.) No es podien tenir esclaus cristians, però sí esclaus moros.

Situació social

En general la tenien més baixa que la dels cristians. No sabem si es dedicaven a l'agricultura; hi ha documentació sobre vinyes (per raons religioses el vi necessitava una vigilància especial), però potser aquestes vinyes eren només penyores per a préstecs. La cosa segura és que eren petits artesans, també metges, torsimanys (probablement perquè l'legien àrab).

No podien ésser militars ni tenir altres càrrecs.

Els comtes i els comtes-reis els consideraven com a propietat personal.

Impostos

Estaven subjectes a impostos ordinaris i extraordinaris, que pagaven globalment.

Pagaven per poder conservar la seva religió i també per poder prestar diners. Tant la religió jueva com la cristiana prohibien el préstec entre correligionaris, però no a persones de religió distinta. Així s'establia la prestació en triangle; un cristià feia un préstec a un jueu i aquest a un altre cristià, o al revés.

CULTURA

Llengua

Usaven el català normal, no existeix un hebreu-català. Probablement coneixien l'hebreu però no el parlaven. Algunes persones de les classes altes coneixien l'àrab i el llatí.

Religió

La religió era una barrera total. Estaven sotmesos a un proselitisme cristià i no podien fer-ne de jueu als cristians. Era obligat de rebre, de tant en tant, predicacions cristianes a les sinagogues. Per Setmana Santa era costum d'atacar-los, encara que probablement aquests atacs no eren tan importants com sembla (matraques, llançament de pedres al call, etc.) El més important van ésser els avalots de 1391 que van donar com a resultat la conversió dels jueus de la ciutat de Barcelona.

Restes

Documentals: n'hi ha moltíssimes.

Arqueològiques, poques.

No materials: res en concret. Cap dels cognoms, no és clar; el sistema usat per a anomenar-se era el patronímic; fill de... i, en el moment de la conversió, agafaven noms cristians normals, molt sovint el del protector.

Documentals

Els documents que parlen de jueus son abundantíssims.

Per cada document sobre jueus existent a Alemanya, a Catalunya n'hi ha 1.000. Els documents ens situen els jueus de les ciutats agrupats en aljames, que són institucions per les quals es regeixen, o en petits grups escampats. Per la documentació, sabem que el Segle XIV hi havia a Catalunya un cens de 12.000 jueus.

Els segle XIII hi havia quatre aljames: Barcelona, Girona-Besalú, Lleida i Tortosa (a més, Montsó i Fraga). El segle XIV se separen Girona i Besalú i se'n formen d'altres (vegeu llista i mapa publicats per RIERA a "L'avenç"), probablement segons el model de l'ajuntament cristià.

Arqueològiques

La població jueva administrada per les aljames habitava uns barris especials que tenen noms diferents segons les poblacions, a Catalunya (exceptuant Lleida), a la Catalunya Nord i a Mallorca el nom corresponent és CALL, a Lleida és CUIRASSA, a València és JUERIA.

Aquests barris tenen en general la característica dels carrerons estrets i tortuosos i es troben separats de la resta de les poblacions on eren edificats per portes que hom tancava en unes hores

Els edificis

Un sol edifici feia diferents funcions. Sinagoga, casa del Rabí, escola, forn, peixateria, escorxador, bany, etc. A Catalunya, de la Sinagoga se'n deia "Escola", per això és fàcil de confondre la interpretació de documents. Hi havia el bany corrent; molt sovint un sol edifici era tutilitzat per les tres comunitats, cristiana, jueva i musulmana, encara que en dies diferents. Hi havia, però, el bany ritual femení per a la purificació després de la menstruació. Sembla que les restes de Be-